

DOMONKOS LÁSZLÓ

KÁROLYI MIHÁLY, A BALOLDAL IKONJA

„A nemzet méltósága egy degenerált hazardőr kezébe volt letéve” – így összegzi a Károlyi Mihály nevével fémjelzett, tragikus következményekkel járó korszak főszereplőjét Herczeg Ferenc. Csakhogy a kiváló íróknak ez az értékelése 1920-ban született és 1945 után ismét csak 2005-ben láthatott napvilágot (*Két arckép*, Auktor). Magyarországon 1987 és 1990 között egy rendszerváltásnak nevezett folyamat zajlott le, amelynek eredményeképpen az ország megszabadult a történetírást is szörnyűsége kalodába záró, folyamatos hazudozásokra készítő szovjet gyarmati kommunista uralomtól. Amely a magyar történelem legegységesebb tényeit is teljes mértékben meghamisította, és/vagy elhallgatta, ily módon nemzedékek tudatában, erkölcsében, szellemiségében iszonyú károkat okozva. Vélhetnénk: az azóta eltelt majdnem három évtizedben, a Károlyi Mihályt – sok hasonzóruval egyetemben – megdicsőítő-égbemelő rezsim letűntével az ennek megfelelő és ezzel egyenértékű történelmi alapállás és „értékelés” is továbbtűnhet.

Pillantsunk körbe!

Ormos Mária a debreceni Csokonai Kiadónál 1998-ban megjelent *Magyarország a két világháború korában 1914–1945* című könyvében (49. o.) „talpig becsületes, de politikusként gyámoltalan” figurának nevezi Károlyit, aki „valójában dilettáns” volt. Ugyanakkor Károlyi Mihálynak az országvesztésben való felelősségét illetően a *Történelmi Szemle* 1997. 2. számában közölt *Jelző és történelem* című tanulmányában kijelenti: „a Károlyi-korszak idején a hadsereg ügye előkelő helyen állt, de távolról sem ez volt az egyetlen. A hadsereg nemléte egyrészt azt jelentette, hogy a demarkációs vonalakat senki sem védte, és így a román hadsereg Csucsáig nyomulhatott előre, anélkül, hogy ellenállásra alkalmas ma-

Károlyi Mihály az emigrációban, 1923

gyar alakulattal egyáltalán találkozott volna, másrészt a hatalom saját szempontjából is nélkülözötte a fegyveres erőt, miközben a nem annyira leszerelt, mint inkább szélnek eresztett katonák révén maga gyártotta a katonaruhás, de már nem katonaként viselkedő tömegek rendezetlen hadát. E kérdésnek volt tehát mind kül-,

mind belpolitikai jelentősége, és nem kérdéses, hogy egy államnak elemi kötelessége a lehetőségek határáig megvédenie mind az ország állományát, mind önmagát. Ellenkező esetben elveszti a bizalmat önmaga iránt. *Mindez felfogásom szerint távolról sem jelenti, hogy a békeszerződés ezen múlt volna. Leszámítva az 1938–1941-es kitérőt, Trianonnak voltaképpen nincs története, hiszen megerősítették 1920-ban, majd 1944–1947-ben is. Trianon nem kötődött magyar politikákhoz* [kiemelés tőlem – D. L.], hiszen ugyanazt szánták Károlyinak, mint Kun Bélának, ugyanazt kapta meg a Teleki-kormány, ezt valószínűsítette az 1944-es, majd az 1945-ös fegyverszünet és ezt pecsételte meg a párizsi békeszerződés.” Bravúros fatalizmus, tehetnénk hozzá – az embernek tehát semmi érdemi befolyásolási lehetősége nincs, „objektív erők” irányítják históriánkat...

Romsics Ignác azt írja a *Mozgó Világ* 2001. februári számában megjelent *Dalmáciai levelek* című dolgozatában: „Károlyi tehát elmulasztotta az adott helyzetben magyar szempontból elérhető külpolitikai optimum határainak a kitapogatását, és ezért súlyos felelősség terheli. A legkevesebb, amit mondhatunk és mondanunk kell, hogy nem állt a helyzet magaslatán. Belpolitikája ugyancsak szerencsétlenül alakult. (...) Az, hogy a konzervatív oldal és a jobboldali radikálisok nem lelkesednek Károlyiért, nem szorul magyarázatra. Az azonban, hogy a magukat demokratának valló politikusok is fanyalognak, nem olyan magától értetődő. Valószínű, hogy – mint a háború után, 1948-ban Bibó megfigyelte – az emberek jelentős része még mindig nemcsak azért teszi felelőssé Károlyit, amit az tett vagy nem tett, hanem azért is, ami hatalomra kerülése előtt és után az országban és az országgal tőle jórészt függetlenül történt.” Tőle függetlenül?

Szarka László már eleve írása címével is a nagy Károlyi-apológiára vállalkozik (*A kiátkozott Károlyi*, Rubicon, 2010. 10. sz.). A cél több mint nyilvánvaló, a cím által is sugalmazódik: szegény-szegény, annyit (méltatlanul, természetesen!) ócsárolt-elutasított, „kiátkozott” Károlyi – az apológia, a szemérmetlen szerezcsenmosdatás e nem is nagyon rejtett szándékát azután olyan nyilvánvaló hamisítások is hivatottak felerősíteni, mint például amiket Szarka az 1918 végi magyar haderő-állapotokról ír, illetve – jó szokása szerint – sugalmaz (is). Egyebek között kifejti: az Apponyi Albert vezette magyar békedelegáció jegyzékében emlegetett, az 1918 novemberében a frontról hazatérő magyar csapatok harcészültségének mértékéről szóló megállapítások

„nem igazoltak”: „A jegyzékben tényként emlegetett ’rendezett hazatérést’ az olasz frontokról egyetlen korabeli forrás sem igazolja: sokkal inkább a teljes demoralizáltság, az anarchista hajlamok felerősödése, a magyarországi ezredeken belüli nemzetiségi feszültségek megjelenése, s az általános pacifista hangulat jelenségeit tükrözik a korabeli katonai források, illetve a pályaúdvárookra kaotikus viszonyok közt megérkező frontkatonákról beszámoló korabeli sajtóhíradások” – írja. Ez a passzus legjobb esetben is (úgy-ahogy) csak fél-, de inkább csupán negyed-igazságokat tartalmaz, hiszen kétségtávol akadnak nemzetiségi feszültségek a hadseregen belül is, az anarchisztikus és a pacifista propaganda hatását tükröző jelenségek szintúgy, esetenként valóban még káosz is – de az már szemenszedett hazugság, hogy a rendezett hazatérést *egyetlen* korabeli forrás sem igazolná. Kapásból csak három hiteles forrást említünk: Kozma Miklós, Szurmay Sándor és Kratochvíl Károly vonatkozó, tanúvallomás-szintű írásos bizonyítékait Károlyiról, pedig – már cseppet sem meglepő – szerzőnk egyebek között a következőket állítja: ő és tettestársai „a vesztes világháború, a felbomló Monarchia, s a fentebb jelzett mulasztások következményeivel szembesülve bármilyen külső támogatás nélkül, a leválni készülő nemzetiségekkel is szembekerülve próbálták minimalizálni a veszteségeket”. Továbbá: „Az őszirózsás forradalom kitörését, lefolyását, Károlyi hatalomra kerülését semmilyen komoly szakmai elemzésben (...) nem értelmezték úgy, hogy abban személyi, hatalmi ambíciók játszottak volna döntő szerepet. Még kevésbé kerül szóba az országot a győztes nagyhatalmaknak és szövetségeseiknek úgymond kiszolgáló magyarországi zsidóság újabban sokat emlegetett negatív szerepe.” Azért mert több hasonszőrű elemzésben így fogalmaztak, miért ne kerülhetett volna szóba egy és más, kérdezhetnénk ábrándosan, de miután Szarka azt is fennen hangoztatja, hogy az 1918 végi Magyarországon nem akadt politikus, aki a szociáldemokraták nélkül kormányt tudott volna alakítani, Károlyi túllícitálta a baloldali szocialistákat, a szociáldemokratákat: kormányában olyan radikális elemek foglaltak helyet, akik a Kun Béla-féle „forradalmi” kormányban is ott voltak, s akik a bolsevizmushoz vezették a nemzetet.

Litván Györggyel a Magyar Narancs 2004. 46. számában *A demokrácia szimbóluma volt* címmel Bugyinszki György készített interjút. „Károlyi a maga korában a magyar demokrácia szimbóluma volt, és a mai magyar demokráciánk sem létezne e tradíció nélkül”,

mondja a magát történésznek nevező Litván, és nem szakad rá az ég. Litván György, aki a kommunista évtizedekben az egyik meghatározó egyénisége volt annak a csoportnak, amelyik demokratikus tradíciókat keresett, hogy a Kádár-rendszert legitimálja. Ebben a törekvésében Károlyi Mihály központi helyet foglalt el, s ezt próbálta elfogadtatni a közvéleménnyel.

Mi több, például azt is kifejti, hogy „Károlyi nemhogy feláldozta volna az ország integritását, hanem éppen azt akarta megvédeni. Miután a Nyugatban nem talált partnerre, Kelethez fordult. Azt remélte, hogy a szocialisták

újjászervezését szorgalmazó igény” (68. o.), maga Károlyi pedig, bár „alaposan túlértékelte a pacifizmus nemzetközi hatását, a lehető legkorszerűbb és legidőtállóbb harmadikutas belpolitikai programot fogalmazta meg”, ugyanakkor „maga is elismerte, hogy mindent egy lapra, a pacifizmus bizonytalan lapjára tett fel, ami egy létéért küzdő nemzet esetében nem éppen bölcs politika” (99. o.). Milyen – enyhén szólva – finom megfogalmazás: „nem éppen bölcs politika.” Mint amikor Sztálin népiertásait „hibáknak” nevezték... Fogalmazunk egyértelműen, Károlyi pacifizmusa teljes csődöt

Miért nem lehet néven nevezni a dolgokat? Miért nem lehet 1998-ban vagy 2018-ban (ki vagy mi akadályozza meg a szerzőt ebben?) egyértelműen fogalmazni: igenis a Károlyi-kormány sem realista, sem pragmatista politikát nem folytatott

és a kommunisták, így együtt, a munkáshadsereg fölállításával és a Kárpátok felé közeledő orosz Vörös Hadsereg támogatásával megvédhetnek majd minket a kegyetlen Nyugattól. De ettől még nem lehet Kun Bélát és a Tanácsköztársaságot összemosni az őszirózsás forradalommal és Károlyival.” Továbbá: „Károlyinak még a szónoklataiban is volt valami erőteljesség. Kétségtelen, hogy nem volt ideális néptribun, de igazi vezéregyéniség volt, aki 25 évi emigrációjában jelkép tudott maradni.” Ennyi, gondolom, elég... Itt a történész részéről nyilvánvaló elfogultsággal találkozunk, mert minden Károlyi által tett lépés és azok következményei közelebb vitték az országot a katasztrófához. Károlyi tehát sem néptribun nem volt, sem vezéregyéniség, utóbbira egészen más politikusi jellemvonásokra lett volna szükség.

A Korona Kiadó 2001-ben jelentette meg Salamon Konrád *Nemzeti önpusztítás 1918–1920* című munkáját. Salamon ekképpen minősíti a Károlyi-vezette kormány honvédelmi politikáját: „már november első napjaiban (...) a Károlyi-kormányon belül is megfogalmazódott egy, a magyar hadsereg egy részének minél gyorsabb

mondott, pacifizmusa akkor végzetes következményekkel járt. Az „eredmény” ismert.

Magyar történelem 1914–1990 (Budapest, 1998, Nemzeti Tankönyvkiadó) című kötetének 50–51. oldalán az olvasható, hogy Károlyival szemben „nem a kítűzött célok, hanem a területvédelem és a földreform elmaradása miatt” „elégedetlen”. Ő és kormánya „lehetek volna realistábbak és pragmatistábbak”. Miért nem lehet néven nevezni a dolgokat? Miért nem lehet 1998-ban vagy 2018-ban (ki vagy mi akadályozza meg a szerzőt ebben?) egyértelműen fogalmazni: igenis a Károlyi-kormány se nem realista, se nem pragmatista politikát nem folytatott, sőt Károlyi hazardírozott: nála a pragmatizmus azt jelentette, hogy mindenben meg akart felelni a győztesek elvárásainak. Salamon máskor és máshol is hasonló szellemben szól és ír Károlyiról: az Éghajlat Kiadónál 2011-ben megjelent *Magyarország sorstragédiái a 20. században* című kötetben – amely Kovács Lajos Péter beszélgetéseit tartalmazza Raffay Ernővel, M. Kiss Sándorral és Salamon Konráddal – egyebek között ilyesmiket hangoztat: „Károlyinak és munkatársainak volt elképzelése. Abban bíztak, hogy a

jog asztalánál eredményt érnek el. Sikerült volna, ha elmehtettek volna, és nem jön közbe a proletárdiktatúra.” (65–66. o.) Vagy: „Ha a Károlyi-kormány küldöttsége ki-mehetett volna Párizsba, akkor az ismert trianoninál, vagyis a jelenleginél biztosan jobb eredményt ért volna el a tárgyalóasztal mellett. Ez a proletárdiktatúra miatt nem következett be.” (71–72. o.) De a proletárdiktatúra bizony „bekövetkezett”, amiben Károlynak nagy felelőssége volt. Miután szinte mindent a több szempontból már kész helyzetet megöröklő – bár természetesen fel egyáltalán nem mentendő – kommunisták nyakába varr, a vele vitába szálló M. Kiss Sándornak (aki azt mondja: „végül is nem az a döntő, hogy a történész miként minősít, hanem, hogy mit tett Károlyi. Hatalomra került, megbukott a politikája, s lemondott. Közben mit tett? Jóformán semmit”). Salamon odavágja: „dehogy semmit, éppen ezt mondtam most el”. Amire igazán már csak úgy lehet reagálni, ahogyan kollégája teszi: „ez a te véleményed”. (72. o.)

Igen, több szakférfiúnak ez és hasonló a véleménye, mondjanak a tények bármit. Rájuk hivatkozik az a Jeszenszky Géza is, aki az 1990 utáni első magyar kormány külügyminisztere(!) volt. Ezek is minősítő mondatok: „Könyvek, szakmunkák (L. Nagy Zsuzsa, Ormos Mária, Ádám Magda, Arday Lajos, Romsics Ignác, legfrissebben pedig Ablonczy Balázs) már eddig is világos választ adtak Trianon előzményeire, okaira, adataira és következményeire. Húsz évvel ezelőtt Antall József a témát már visszahozta a közbeszédbe, de a mostani írás- és szódömping, cikkek, tanulmányok, rádió- és tévéműsorok jóvoltából ma mindenki tisztában lehet Trianon minden fontos elemével. (...) Megkerülhetetlen és a legkényesebb: Károlyi Mihály és az őszirózsás forradalom szerepe, felelőssége. Miért bízott vakon a magyar kormány az antant méltányosságában, és miért nem kísérelte meg legalább a színmagyar területek fegyveres védelmét? Ismerjük az ellenérveket, hogy a hadsereg magától felbomlott, hogy Károlyi tartott a felfegyverzett haragos katonák kilengéseitől, amire a katonatanács szerencsétlen működése adott is némi okot. Nem marasztalható el Károlyi, amiért Belgrádban fölkereste a francia-szerb hadsereg francia főparancsnokát, hogy megállapodjon vele a már megkötött fegyverszünet alkalmazásáról. Kétségtelen, hogy a győztes hatalmak ott álltak a beözönlő román és az antant-tisztek által megszervezett és vezetett csehszlovák hadsereg mellett. Nem tudhatta Károlyi, hogy a franciák és az angolok egyetlen katonájukat sem akar-

ták fölláldozni a cseh, román és szerb igényekért. Hálás, de rendkívül káros dolog pusztán bűnbakokkal magyarázni a magyar állam összeomlását, és fájdalmas beismerni saját akkori tehetetlenségünket, de akkor sem kerülhetjük meg, hogy meggyőző, hiteles választ adjunk arra, hogy Trianon igazságtalanságaiért milyen felelősség illeti a magyar politikát. Nemcsak Károlyit, de mindenkit, aki akkor mögötte állt, beleértve azokat, akik később őt elítélték. (Jászi Oszkár nem sorolható ide, ő időben figyelmeztetett, és '18-ban méltányos javaslatokat tett, melyeket sajnos a nemzetiségi vezetők elutasítottak.)” Jeszenszky Géza egyébként ezt az írását (*Trianoni gyásznapok után, elkeseredés ellen*) először az MSZMP egykori napilapjának, a Népszabadságnak 2010. június 12-ei számában tette közzé.

Folytassuk? Nem nagyon érdemes. Jeszenszky Géza nem tarthatja magát konzervatív történésznek, de mértékadó szaktekintélynek sem, tévedései tetten érhetők: Jászi Oszkárt nem sorolja a felelősök közé, mert ő úgy-mond előre figyelmeztetett. De mire? Nem az ő radikális szabadkőműves páholyának is része volt a Monarchia feldarabolásában? De ő Seton-Watsont is Magyarország barátjának nevezte egyik előadásában, akiről pedig tudjuk, milyen károkat okozott azzal, hogy – enyhén szólva – elfogultan hamis jelentéseket küldött a brit külügyminisztériumnak a magyarországi állapotokról.

Folytassuk? Nem nagyon érdemes.

Mindenesetre: most, mindezek olvastán lehet csak látni, mekkora tett volt, hogy 2012-ben azt a szobrot, a Károlyi Mihályét eltávolították Magyarország parlamentje mellől.